

17.

ЗАВРЪЩАНЕ

Параходът напуска Хавър на 12 юни 1939 г. По време на пътуването Марина Цветаева води нещо като корабен дневник.

Параходът *Мария Улянова* – 16 юни 1939 г., десет часа и петнадесет минути вечерта (току-що преместихме часовниците с един час напред и току-що залезе слънцето – все още цялото небе е малиново).

Стъпвайки на трапа, осъзнах ясно: това е последната педа френска земя.

Испанците (които, заедно с Мур и мен, представляват целия товар) танцуваха още преди корабът да тръгне. Заварих един от тях в музикалния салон, където временно беше струпан багажът ни, да разрязва (с молив!) моя Екзюпери – *Земя на хората* – главата „Хората“ е обезобразена. Взех му я от ръцете. – По-полека! Испанците се обиждат лесно! – Аз също се обиждам лесно.

Параходът отплава в седем и петнадесет. Единственият руснак освен нас, възрастен, посивял, едър, възкликна: вече никаква сила няма да ни спре. – Всички вдигнаха юмруци.

Това стана на 12 юни 1939 г. в понеделник, в седем и петнадесет. Последното, което направих – купих *Земя на хората* (като

по чудо, въпреки продавачката, която каза, че я няма) и написах четири картички.

На 13-ти и 14-ти ме хвана морска болест (не силно), веднага си легнах и изкарах два дни и две нощи без да ставам, носеха ми храна, четох и много спях, взех лекарство само веднъж – на 14-ти, половин грам; но и преди това не ми се повръщаше, така че не знам – дали от лекарството, дали от лежането, дали заради Мур, който през целия първи ден тичаше и се люлееше на носа, но на втория ден му стана лошо, не можеше да яде, дадох му лекарство. На всичките испанки им стана лошо, на половината испанци – също. – Въпреки това ще ядат (каза патилата *serveuse*¹: ще ядат и ще повръщат – после ще танцуват – и пак ще повръщат).

Като минем Северно море – ще бъде по-леко.

От 15-ти, вчера, от сутринта – пълен покой, моторът бие като собственото ми сърце. Събитията на деня: към три часа – отляво е Швеция, отдясно – Дания. Швеция – червени покриви, всичко е ново, приветливо, приличащо на детска играчка. Тя започна с планини, с резкия профил на планина, която потъва в морето, после – равнина, множество малки градчета и села.

Дания – първо впечатление: *вековна*. Сивкава приказна гора, от която *изникват* покриви – стари. Огромна вятърна мелница. Църкви. Дания – знак на равенство – приказка от Андерсен, всичко е вътре, всичко е скрито (скрито – не покрито)... Гората растяла – и се появили къщи... После Дания се появи за втори път – Копенхаген (може и да бъркам), изумителен, до самия бряг, със своя замък-крепост-храм, със зелен покрив като в Чехия, с онази особена зеленина – на годините. Обиколихме го от всич-

¹ Сервитьорка (фр.). – Б.пр.

ки страни – отвсякъде е хубав – от всяка страна е още по-хубав. Архитектурата е непозната, но – незабравима. NB! Струва ме се, *преди* Копенхаген. Стоях и гледах и от *цялата си душа* изпращам поздрав на Андерсен – който е плувал по същите води. Откъм Швеция – множество платна: червени, зелени, стари – *не* нарочно. Имаше един много изящен параход-играчка. Непрекъснато се местех от борд на борд, приветствайки – ту Селма Лагерльоф, ту – Андерсен. Но *Дания* ми грабна сърцето. Гледах я, докато не изчезна: не изчезнах и аз – докато тя не изчезна.

Вечер (всяка вечер) на парахода има танци и песни, Мур блаженства, аз не ходя, не искам да му преча и – не знам; по-добре ми е сама. Жените (испанките) са с ниски чела и с много гръмки гласове. Децата (и жените, че и мъжете) приличат на цигани.

Днес в три часа имаше непрекъсната черна гора – плувахме далеч от брега – стори ми се, че това е стадо, което пие от морето (!) – разбира се, това бяха къщи – или някакви постройки, помислих си: Норвегия! (Не познавам географията.) Оказа се – остров Готланд (Ютландия) – *Gott-Land, das Land Gott*¹ (Рилке). Ютландия – на пръв поглед – е страшно бедна. Няма градове. Впрочем имаше един, отдясно – шепя къщи.

Бих искала да се родя в Ютландия и да напиша една книга: Ютландия.

Днес, между пет и шест – както и вчера по същото време, ясно и дълго – подробно – в цялото им разнообразие – чувах камбани. Най-различни. Много дълго. *Heine – Nordsee*² – дали и той не е чувал камбани? Странно, че по едно и също време, два дена подред. Обърнах им внимание, след като вече дълго ги чувах. Тогава започнах да ги слушам.

¹ Земята на Бог (нем.). – Б.пр.

² „Северно море“, последната част на *Книга на песните* от Хайне (1827).

Вчера, на 15-ти, имаше чуден залез, с огромен облак – планина. Пяната на вълните беше малинова, а на небето, в зеленикаво езеро, се извисяваха златни писмена, аз дълго се стараех да ги проумея – какво пише там? Защото беше написано за мен. Бях много натъжена, че Мур не го вижда. Мур дотича и каза: да, много добре (много е красиво) – и пак изчезна.

Днес, на 16-ти, пак изпрацах слънцето, залезе в *чистото* небе, морето го погълна, и вече нямаше такова сияние, явно *облакът* го е оцветявал. Балтийско море (ако това е Балтийско) е с чуден син цвят: синьо-сиво, а не синьо-зелено – като Средиземно, има цвета на река Ока есенно време, на мен ми харесва безумно, изобщо не разбирам шведа доктор Аксел (не помня¹), който беше заминал за Капри *завинаги*. Да обичаш Юга е прекалено евтино, всичко, което е позволено на един северен жител, е да мечтае за него. Иначе става – подла измяна.

(Ах, разбрах! Дания е плачеща върба, убедена съм, че са върби: нещо рунтаво и меко и сиво, приличащо на *дим*, и от дима – върховете на покривите и крилата на мелниците.)

Още едно наблюдение; хоризонтът не скрива нито една височина: вижда се всичко – всяко по-високо дърво, всяка камбанария. Нищо високо – щом има хоризонт – не може да се скрие. Така и нас (похабените и блъсканите) някога ще ни открият: и ще бъдем сложени по местата си.

Хоризонтът разкрива всяка височина. Това е – *точно* наблюдение.

Разхождах се по мостика, после просто стоях и – може да е смешно! не беше смешно – физически усетих Наполеон, който пътува за Света Елена. Същият мостик: дъски. Но тогава е имало платна и е било по-страшно да се пътува.

¹ Аксел Мунте (1857–1949), шведски писател, автор на *Сан Микеле*.

Наполеон.
Света Елена.

...Имаше много сънища, темата – невъзможността да се завърна. Някъде – заради последното нещо – бързам, опитвам се да стигна. Помня един сън: търся плочата на Морис Шевалие (любимата ми) „Donnez-moi la main, Mamzelle... Donnez-moi la main“¹ – с онази неизказана нежност на *canaille*² – най-властната над мен (едно време!) – а параходът е вече далеч – на километри. Казвам на Мур: В лодката ще ни люлее, по-добре да вървим – пеша (*по морето*), съзнавайки неудобството на ходенето, но предпочитайки го пред люлеенето (повече вярвайки на краката си, отколкото на лодката).

Днес, 17-ти, *студ*. Днес новата *serveuse* (още не я бях виждала) – ми казва: Какъв голям е синът ви! Огромен! Висок е колкото първобитен човек – напълно сериозно, не като комплимент, а като отчет. – А от Мур няма и следа! Нахълтва – за секунда, едвам изтрайва (в каютата), с единия крак във въздуха. Добре, че още сега, че веднага ми показва... моето бъдеще.

Параходът – дали мислеше?

Преходът – на душите.

През цялото време си мисля за Маргарита Николаевна Лебедева, само за нея, колко ми се иска да беше тук, с нейното спокойствие, доброжелателност и пълно разбиране за всичко. Пътувам съвсем сама. Само с душата си. Това винаги прави двама: главата и аз, мисълта и аз, въпрос и отговор, вътрешен събеседник. И – моето сърце (физическото) и аз. И – тетрадата (горката, накъсаната) – и аз.

¹ „Подайте ми ръка, госпожице... Подайте ми ръка“ (фр.). – Б.пр.

² Нехранимайко (фр.). – Б.пр.